

ANTWERPEN – RESTAURATIE SCHYVEN-ORGEL IN DE KATHEDRAAL 2014 – 2018

In 1878 ontving de kerkfabriek van de Kathedraal te Antwerpen een legaat van Mej. Eugenia Kempeneers ter grootte 150.000 frank, bestemd voor de bouw van een nieuw orgel. Deze som kwam echter pas beschikbaar na het overlijden van haar broer in 1888.

De bouwopdracht werd gegund aan de orgelmaker Pierre Schyven & Cie te Brussel, die voordien voor de uit Duitsland afkomstige firma Merklin-Schütze had gewerkt. Achter het barokfront uit 1657 bouwde hij in korte tijd een orgel met vier klavieren, pedaal en 90 stemmen.

Pas in 1983 werd een beperkte restauratie met schoonmaakbeurt uitgevoerd door Pels-D'hondt Orgelbouw bvba. Thans is na een restauratie van ruim drie jaar een volledige restauratie afgerond door Orgelbau Schumacher GmbH in Eupen (België).

De laden, tractuur en pijpwerk zijn zeer solide uitgevoerd, maar de beschikbare bouwtijd zou voor Schyven toch te kort blijken, waardoor reeds vanaf de ingebruikname de geluidsuitstraling een beperkende factor was. De grote en massieve houten bovenzijde van het bestaande front speelde hem parten omdat hij ook een grote diepte nodig had voor zijn 90 stemmen tellende ontwerp met bijpassende romantische mensuren. Hierdoor kwam het pijpwerk van het Recit, Positif en Bombardewerk dicht opeen te staan. Ook werden op verschillende laden pijpen van dezelfde lengte naast elkaar opgesteld in de zogeheten octaafopstelling hetgeen de klankopbouw en stembaarheid niet ten goede kwam.

Omdat beperkingen van de geluidsuitstraling ook een verschillend effect hebben op hoge en lage tonen, is het klankkarakter van het instrument nooit geheel duidelijk geweest. Echter heeft het orgel, ondanks de genoemde beperkingen altijd een goede reputatie gehad door het verfijnde en poëtische klankbeeld. Sinds de bouw heeft het instrument geen noemenswaardige wijzigingen ondergaan.

Orgel-adviseur Koos van de Linde stelde eind vorige eeuw vast dat de beperkingen van de uitstraling verband hielden met het relatief dichte front dat vlak voor de laden staat opgesteld van het Grand Orgue, het Bombarde en het Positif en het laag achter het Positif gelegen Récit dat de zwelruiken naar de zijanten had, waardoor de orgelklank niet goed de kerk in kwam. Uit audiologisch onderzoek door ondergetekende kwam naar voren dat de geluidsuitstraling in de kasten nauwkeurig dezelfde niveaus had als reeds in andere zeer grote orgels was gemeten.

De voorbereidingen van de restauratie zijn verricht door Gerard Pels. Na diens onverwachte overlijden, nog voor de aanvang van de restauratie, is het gehele restauratiedossier behartigd door adviseur Koos van de Linde. Tijdens de eerste dagen van de restauratie werden experimenten uitgevoerd om de mogelijkheid van verbeteringen vast te stellen, onder andere door verder audiologisch onderzoek. Hierbij bleek ondermeer dat na het verwijderen van enkele frontpijpen de geluidsuitstraling duidelijk sterker was. Als proef werd ook de bovenzijde van het Récit open gemaakt hetgeen eveneens leidde tot een duidelijke verbetering.

Interessant, maar verklaarbaar, nam daarbij eveneens de helderheid van de klank toe. Als gevolg van deze resultaten werd besloten om aan de hand van deze ondervindingen de geluidsuitstraling te verbeteren.

Alle onderdelen van het orgel zijn in de werkplaats door Orgelbau Schumacher volledig gereinigd en hersteld met uitzondering van de grootste pijpen die in de Kathedraal behandeld moesten worden.

Een oplossing voor de nadelen van de bestaande octaafopstelling vroeg veel aandacht en kon worden gerealiseerd door verschil aan te brengen in de uitblaasrichtingen van naast elkaar staand pijpwerk en door nauwkeurige intonatie. Na terugplaatsing vonden uitgebreide afstelwerkzaamheden van de tractuur, inclusief de vernieuwde barkermachines, plaats. Tevens werd de intonatie geëgaliseerd.

Aanvankelijk was er voor de restauratie 1,4 miljoen euro beschikbaar gesteld. Voor de noodzakelijke verbeteringen van de geluidsuitstraling is daarbij nog eens een bedrag van 150.000 euro uitgetrokken. Laatstgenoemde werkzaamheden bestonden uit:

- Naar voren plaatsen van het front en de vrijstaande speeltafel over een afstand van 113 cm onder leiding van Architectenbureau Steenmeijer die de algehele leiding had.
- Naar boven verplaatsen van het Récit met een uitbouw boven de bestaande orgelkas, zodanig dat via de nieuw geplaatste zwelhuizen de klank naar voren de kerk in kan over de Positiefkast heen.
- Uitbreiding van het Positif met zwelhuizen in de bovenzijde van de positiefkast.

Reeds tijdens het terugplaatsen van de gerestaureerde delen kwam de oorspronkelijke opzet van Schyven naar voren waaruit een klankbeeld blijkt dat zowel Duitse, Franse als Engelse muziek met de nodige grandeur tot zijn recht laat komen.

Het inspelingsconcert door titulair-organist Peter Van de Velde vond plaats op 13 april 2018. www.akc-orgel.be

Kees Doornhein ©

Positif Expressif I	Grand Orgue II	Récit Expressif III	Bombarde IV	Pédale
Quintaton 16'	Montre 16'	Bourdon 16'	Flûte 16'	Contrebasse 32'
Octave 8'	Bourdon 16'	Unda maris 16'	Principal 8'	Contrebasse 16'
Flute harmonique 8'	Gambe 16'	Diapason 8'	Bourdon 8'	Sousbasse 16'
Bourdon 8'	Montre 8'	Bourdon 8'	Grosse flûte 8'	Grosse flute 8'
Melophone 8'	Diapason 8'	Flute travers 8'	Gambe 8'	Quinte 10 ½'
Viole de Gambe 8'	Bourdon 8'	Violon 8'	Prestant 4'	Octave basse 8'
Gemshorn 8'	Flute harmonique 8'	Dolciana 8'	Flûte 4'	Violoncelle 8'
Prestant 4'	Salicional 8'	Voix celeste 8'	Grosse Tierce 3 ½'	Quinte 5 ½'
Flute 4'	Viole de gambe 8'	Flute octaviante 4'	Octavin 2'	Octavin 4'
Quinte 2 ½'	Quinte 5 ½'	Gambe 4'	Gros Nazard 2 ½'	Flute 4'
Doublette 2'	Prestant 4'	Flageolet 2'	Cymbale V – VI	Nazard 2 ¾'
Larigot 1 ½'	Melophone 4'	Piccolo 1'	Cornet V	Contre-bombarde 32'
Fourniture IV	Flute octaviante 4'	Plein jeu IV	Bombarde 16'	Bombarde 16'
Ophicleide 16'	Nazard 2 ¾'	Carillon II	Trompette 8'	Trompette 8'
Trompette harmonique 8'	Doublette 2'	Basson 16'	Clairon 4'	Trompette quinte 5 ½'
Cor anglais 8'	Fourniture VI – VII	Trompette harmonique 8'		Clairon 4'
Voix angelique 8'	Cornet V	Basson hautbois 8'		
Clarinette 8'	Bombarde 16'	Voix humaine 8'		
Cromhorn 8'	Trompette 8'	Clairon harmonique 4'		
Clairon harmonique 4'	Clairon 4'			

Koppels: Positif/Pédalier, Grand Orgue/Pédalier, Récit/Pédalier, Bombarde/Pédalier, Positif/Grand Orgue, Récit/Grand Orgue, Bombarde/Grand Orgue, Récit/Positif, Grand Orgue à la machine, Octave grave Bombarde, Octave grave Récit.

Speelhulpen: Forté général, Anches Positif, Anches Grand Orgue, Anches Récit, Anches Bombarde, Anches Pédale.